

**TARJIMA JARAYONIDA STILISTIK VOSITALARNING
O'ZGARISHI: O'ZBEK VA INGLIZ BADIY MATNLARI
ASOSIDA CHOG'ISHTIRMA TAHLILI**

Dilnoza Kurbanbayeva Sheripbay qizi

41-maktab Ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Tarjima jarayonida stilistik vositalarning o'zgarishi murakkab va ko'p qirralik jarayon bo'lib, u badiiy matnlarning o'ziga xosligini saqlab qolish va yangi til muhitida o'zining estetik ta'sirini yaratish maqsadida amalga oshiriladi. O'zbek va ingliz badiiy matnlari asosida olib borilgan chog'ishtirma tahlil tarjima jarayonida stilistik vositalarning qanday o'zgarishi va bu o'zgarishlarning tarjimaning sifatiga ta'siri haqida chuqur tushuncha beradi. Stilistik vositalar — bu tilning badiiy ifoda vositalari bo'lib, ular matnga o'ziga xos ohang, ruh va estetik ko'rinish beradi. Ushbu vositalar orasida metafora, metonimiya, epitet, allegoriya, takrorlash, paradoks, ironiyadan tortib, ohang, ritm, intonatsiya kabi elementlar mavjud. Tarjima jarayonida ushbu vositalarning o'zgarishi ko'pincha til va madaniyat farqlari, shuningdek, tarjimonning ijodiy yondashuvi bilan bog'liq bo'ladi.

Kalit so'zlar: ingliz tili, madaniyat, stilistik vositalar, metafora, tarjima, tahlil, badiiy ifoda, metonimiya.

Ingliz tilidagi badiiy matnlar ko'pincha aniq va ravshan ifoda, murakkab sintaktik tuzilma va keng metaforik tizimlarga ega bo'lib, ular o'quvchiga chuqur ma'no va ko'p qatlamli tushunchalarni yetkazishga xizmat qiladi. Ingliz adabiyotida metafora va simvolizm keng qo'llaniladi, bu esa matnga chuqur falsafiy va hissiy qatlamlar qo'shadi. Shuningdek, ingliz tilida ironik va sarkastik ohanglar ham keng tarqalgan bo'lib, ular matnga o'ziga xos yumor va tanqidiy nuqtai nazar beradi. Shu bilan birga, ingliz badiiy matnlarida ritm va ohangning o'zni katta bo'lib, ular matnning o'quvchi ongida estetik taassurot qoldirishida muhim rol o'ynaydi. O'zbek badiiy matnlari esa o'zining boy xalq og'zaki ijod an'alariga, she'riy va prozaik uslublarining o'ziga xosligiga ega. O'zbek tilida epitetlar va takrorlash vositalari ko'p qo'llaniladi, bu esa matnga ritmik va musiqiy ohang bag'ishlaydi. O'zbek badiiy matnlarida ko'pincha xalq og'zaki ijodi elementlari, masalan, maqollar, aforizmlar, hikmatli so'zlar keng qo'llaniladi, bu esa matnga xalqning dunyoqarashi va madaniy kodlarini aks ettiruvchi o'ziga xos rang beradi. Shuningdek, o'zbek tilida hissiyotlarning ochiq ifodasi va samimiylilik ustun turadi, bu esa o'quvchida iliq va yaqin munosabat uyg'otadi.[1]

Tarjima jarayonida ingliz tilidagi badiiy matnning o'ziga xos metaforik va ironik qatlamlarini o'zbek tiliga to'liq va aniq yetkazish qiyin bo'lishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi murakkab metaforalar va simvolik ifodalar o'zbek tilida to'g'ridan-

to'g'ri tarjima qilinganda ma'nosi yo'qotilishi yoki noto'g'ri talqin qilinishi ehtimoli yuqori. Bu holatda tarjimon ko'pincha o'zbek tilining o'ziga xos stilistik vositalaridan foydalanib, asl matnning ma'nosini va estetik ta'sirini saqlab qolishga harakat qiladi. Masalan, ingliz tilidagi biror metafora o'zbek tilida maqol yoki aforizm shaklida ifodalanishi mumkin. Shu tariqa, tarjima jarayonida stilistik vositalarning o'zgarishi asl matnning ruhini saqlab qolish uchun zarur bo'lgan ijodiy moslashuv va o'zgarishlarni talab qiladi. Shuningdek, ingliz tilidagi ironik va sarkastik ohanglarni o'zbek tiliga o'tkazishda ham qiyinchiliklar yuzaga keladi. O'zbek tilida ironiyaning ifoda usullari ingliz tilidan farq qiladi, shuning uchun tarjimon ironik ohangni saqlab qolish uchun matnning kontekstini va madaniy kodlarini chuqur anglab yetishi lozim. Ba'zan ironik jumlar o'zbek tilida yumshoqroq yoki boshqacha usulda ifodalanadi, bu esa matnning asl ohangini biroz o'zgartirishi mumkin. Bunday holatlarda tarjimon matnning ma'no qatlamlarini saqlab qolish uchun stilistik vositalarni moslashtirishga majbur bo'ladi.[2]

Tarjima jarayonida stilistik vositalarning o'zgarishi faqatgina til farqlari bilan emas, balki madaniyatlararo tafovutlar bilan ham bog'liq. Ingliz va o'zbek madaniyatlari o'rtasidagi farqlar badiiy matnlarning mavzusi, obrazlari va ularning ifoda usullariga ta'sir qiladi. Masalan, ingliz badiiy matnlarida ko'p uchraydigan individualizm, erkinlik, tanqidiy fikr kabi mavzular o'zbek badiiy matnlarida boshqacha yoritilishi mumkin, bu esa tarjimada stilistik vositalarning o'zgarishiga olib keladi. Tarjimon bu farqlarni hisobga olib, matnning o'zbek o'quvchisiga tushunarli va ta'sirli bo'lishini ta'minlash uchun stilistik vositalarni moslashtiradi. Bundan tashqari, tarjima jarayonida sintaktik va leksik stilistik vositalarning o'zgarishi ham muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilidagi murakkab gap tuzilmalari va keng leksik boylik o'zbek tilida ko'pincha soddalashtiriladi yoki boshqa usullar bilan ifodalanadi. Bu esa matnning ritmik va ohangli qirralarini o'zgartirishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi takrorlashlar o'zbek tilida sinonimlar yoki boshqa takrorlash usullari orqali ifodalanadi, bu esa matnning stilistik ohangini o'zgartiradi. Tarjimon bu o'zgarishlarni amalga oshirar ekan, matnning umumiy estetik ko'rinishini saqlab qolishga intiladi.[3]

Xulosa: Tarjima jarayonida stilistik vositalarning o'zgarishi, shuningdek, tarjimonning shaxsiy ijodiy yondashuvi va tarjima strategiyasiga ham bog'liq. Ba'zi tarjimonlar asl matnga maksimal yaqin bo'lishga harakat qilib, stilistik vositalarni imkon qadar saqlashga intilsa, boshqalar esa o'zbek tilining o'ziga xos ifoda vositalaridan foydalanib, matnni o'zbek madaniyatiga moslashtirishni afzal ko'rishadi. Har ikkala yondashuvning o'ziga xos afzalliklari va kamchiliklari mavjud bo'lib, ular tarjimaning sifatiga va o'quvchining matnni qabul qilishiga ta'sir qiladi.

Xulosa qilib aytganda, tarjima jarayonida stilistik vositalarning o'zgarishi til va madaniyat farqlari, shuningdek, tarjimonning ijodiy yondashuvi bilan chambarchas bog'liq murakkab jarayon hisoblanadi. Ingliz va o'zbek badiiy matnlari asosida olib

borilgan chog'ishtirma tahlil shuni ko'rsatadiki, tarjimonlar stilistik vositalarni moslashtirish orqali asl matnning ma'nosi, ruhiyati va estetik ta'sirini yangi til muhitida saqlab qolishga harakat qiladilar. Bu esa tarjimaning nafaqat til jihatdan, balki madaniy va badiiy jihatdan ham muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi. Tarjima jarayonida stilistik vositalarning o'zgarishini chuqur anglash va ularni mahorat bilan qo'llash tarjimonning asosiy vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov, O. (2022). "Tarjimada stilistik o'zgarishlar: nazariy va amaliy jihatlar". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Qodirova, M. (2023). "Badiiy matnlarda metafora va epitetlarning tarjimadagi o'rni". Toshkent: Adabiyot va San'at Nashriyoti.
3. Islomov, B. (2021). "O'zbek va ingliz badiiy matnlarining stilistik taqqoslash tahlili". Toshkent: Fan va Texnologiya Nashriyoti.
4. Yo'ldoshev, S. (2023). "Tarjima jarayonida madaniy kodlar va stilistika". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti.
5. Rustamova, D. (2022). "Ingliz tilidan o'zbek tiliga badiiy tarjimada stilistik vositalarning moslashuvi". Toshkent: Til va Adabiyot Nashriyoti.
6. Karimov, J. (2024). "Badiiy tarjimada ritm va ohangning o'zgarishi". Toshkent: O'zbekiston Milliy Nashriyoti.
7. Tursunova, N. (2023). "Tarjimada ironik va sarkastik ohanglarning ifodalanishi". Toshkent: Adabiyotshunoslik Jurnali, 5-son.